

نگاهی به چگونگی کسب تجربه جامعه جهانی از زلزله بم

خشت و توسعه پایدار

| مرتضی فرحبخش | مشاور اسبق پایگاه میراث جهانی ارگ بم |

ضعف عمومی مصالح خشتی نسبت به سایر مواد و مصالح ساختمانی و گسترده‌گی این گونه بناها در سراسر جهان، روش‌های متفاوتی برای بازسازی و ساخت‌انین خشتی در دنیا پیشنهاد شده است که براساس شرایط بومی مناطق مختلف متفاوت بوده و می‌توان به مطالعات و ساخت‌انین خشتی در اوگاندا، استرالیا، آلمان، پرواسکاتلند و کشورهای بسیاری اشاره کرد. در ایران نخستین تجربه مقاوم‌سازی بناهای خشتی به‌صورت منسجم و علمی را می‌توان به مجموعه جهانی ارگ بم دانست که سرآغاز این موضوع با بررسی روی کیفیت و نوع مواد افزودنی موثر در بهبود مقاومت و بارپذیری مصالح و شناسایی مغان خاک مناسب همراه با مطالعه روی شیوه‌های سنتی و نوین تولید خشت و دستیابی به تلفیق مناسبی از این دو برای تولید مصالح مناسب برای مرمت و حفاظت از ارگ بم برشمرده و به طبع این فعالیت، همکاری‌های گسترده‌ای در سطح ملی و بین‌المللی بین مجموعه ارگ بم و جامعه دانشگاهی داخلی و خارجی و شرکت‌های فنوار در حوزه تقویت و استحکام‌بخشی سازه‌های به‌وقوع پیوست.

تجربیات داخلی و جهانی مشخص کرده که مصالح خشتی دارای قابلیت‌های فراوانی در راستای ایجاد ساختمان‌های سبز (هماهنگ با طبیعت) هستند و سابقه چندین هزار ساله حضور این مصالح در زندگی بشر نشان از کارایی بالای آن داشته که جهان‌نیز به توجیه مجدد به آن دارد. واضح است اینه‌ها یکی به استواری اینه ساخته شده از سنگ یا آجرهای رسی پخته و مصالح مدرن نبوده و بر برابر شرایط جوی مقاوم نیستند ولی در س‌های فراوانی از ساختمان‌های خاکی سنتی وجود دارد که می‌تواند الهام‌بخش معماری خاکی جدید بومی شود. ساخت اینه خشتی سبب کاهش هزینه اجرا و آلودگی محیط‌زیست (در صورت عدم استفاده از مصالح صنعتی) نسبت به سایر مصالح بتابی می‌شود. ضعف اصلی این گونه بناها در مقابل زلزله را با وضع ضوابط و این‌نامه‌های اجرایی مناسب در کنار استفاده از علوم نوین و مهندسی می‌توان به توجیه بخشید. با توجه به تجربه‌هایی که در خصوص ساخت خانه‌های خشتی مقاوم در پاکستان، هند و بسیاری دیگر از کشورهای جهان پس از زلزله‌های رخ داده در دست آمده است، امروزه در بسیاری از کشورهای پیشرفته همچون آلمان، آمریکا، مکزیک و فرانسه با افزایش توجه به معماری پایدار به تدوین قوانین برای طراحی و ساخت سازندهای خشتی مقاوم در برابر زلزله پرداخته شده است که برای کشور ما نیز توجه و حرکت به این‌سو از لحاظ توسعه و پایداری منابع زیست‌محیطی ضروری است.

درباره شیوه زیست در شهری در حاشیه جنوبی کویر لوت

بم والگوی بهره‌وری موثر

| مهدی کرمانفر | مشاور پایگاه میراث جهانی بم |

شهر بم با وجود این که در حاشیه جنوبی کویر لوت قرار گرفته، به منبع آبی قابل توجهی دسترسی داشته و با توجه به وجود دشتهای گسترده و نسبتاً حاصلخیز، این منطقه جغرافیایی در درازای تاریخ ایران زمین همواره بستر زندگی و حوادث تاریخی بوده است. رشته کوه‌های جبال بارز در حدود چهل کیلومتری جنوب بم نقش اصلی را در تأمین منابع آبی این شهر بازی می‌کنند. دامنه‌های شمالی این رشته کوه‌ها آب‌های حاصل از نزولات جوی را به سمت بم هدایت کرده، از طریق دو رودخانه اصلی و شش‌آبای آنها به دشتهای پست‌تر شرق بم هدایت می‌کنند. با وجود فصلی بودن رودخانه‌های بم، جریان‌های آب زیرزمینی در مسیری مشابه حرکت آب‌های سطحی به‌طور دایم در جریان بوده و به‌عنوان منبع اصلی آب مورد نیاز سکنه و زمین‌های کشاورزی دشت بم را تأمین می‌کنند. منابع آبی مذکور از طریق کانال‌های گندمی و نیز کانال‌های اختار و وزمجویی (فتوات) لاقول دوهزار ساله به سوی زمین‌های مورد نظر هدایت شده‌اند.

حصار تاریخی بم که آثار آن در بخش شمالی (در مجاورت ارگ بم) و نیز در ضلع شرقی شهر باقی مانده، شهر را در محدوده بین دو رودخانه محصور می‌کند. ارگ بم به وسعت حدوداً بیست هکتار در بخش شمال شرقی محدوده حصار تاریخی شهر قرار گرفته است. شواهد و آثار کانال‌های آبی مکشوفه که از زیر حصار شهر می‌گذرد دل بر وجود سیستمی هیدرولیکی جهت عبور آب با کم خندق جفر شده در گرداگرد حصار پیرامونی ارگ است. به اعتقاد بسیاری از متخصصان با استفاده از نتبوشه به صورت شتر گلو آب از زیر خندق ارگ عبور کرده و به مصرف داخل می‌رسیده است. در کنار کانال‌ها و قنوات مذکور چاه‌های متعددی در سطح ارگ بم حفر شده که احتمالاً وظیفه تأمین آب را در مواقع اضطراری بر عهده داشته‌اند. در محدوده بین حصار ارگ بم و حصار شهر تاریخی بم، زمین‌های کشاورزی واقع بوده و در مواقع امن این فاصله نیز مورد سکونت اهالی نیز قرار می‌گرفته است. حکیم ابوالقاسم فردوسی پس از سال‌ها مطالعه سرگذشت ایران زمین متون پهلوی نظیر «کارنامه اردشیر بابکان» اقدام به

ایران از جمله کشورهای است که استعداد وقوع زلزله در آن در بالاترین حد ممکن است و در طی ۱۰۰ سال اخیر بیش از ۹۰ زلزله ویرانگر را تجربه کرده که زلزله بسم را می‌توان به‌عنوان آخرین نمونه مخرب و ویرانگر برشمرده. در اثر مصیبت‌های به وجود آمده از زلزله، لزوم تدوین قوانین و ضوابط ویژه در بحث محاسبات و مقاوم‌سازی ساختمان‌ها هر چه بیشتر مورد اهتمام اولیای امر گرفت و به صورت آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی ابلاغ شد که متأسفانه هنوز ضعف‌های بسیاری در اجرای صحیح این قوانین وجود دارد. به هر حال امروزه مسأله مقاوم‌سازی، چه در خصوص ساختمان‌های جدید و نوساز، چه در مورد بافت‌های فرسوده و چه در مورد بناها و بافت‌های ارزشمند تاریخی حایز اهمیت است.

آنچه در حوزه ثروت‌های فرهنگی از جمله بناها و بافت‌های تاریخی مورد تأکید قرار داشته، توجه به اصالت و صیانت از ارزش‌های نهفته در این آثار در کنار تدوام و پایداری آنها برای نسل‌های آتی است که این امر، نوع مواجهه و مداخله در این گونه از آثار را با چالش‌هایی جدی و متنوع روبه‌رو می‌کند. امروزه بیش از یک‌سوم مردم جهان در ساختارهای خشتی و گلی زندگی می‌کنند، بناهای خشتی به‌عنوان یکی از گونه‌های مهم ساختمانی که طیف وسیعی از انسان‌ها در سراسر جهان را در خود جای داده‌اند، بخش مهمی از تاریخ این سرزمین را شامل می‌شوند که از تنوع و تکثر فراوانی برخوردار هستند. زلزله‌ضعف‌های پنهان موجود در ساختمان‌ها را آشکار می‌کند. از این رو در عرصه حفاظت از ساختارهای ارزشمند معماری از جمله اقداماتی که باید در کشور صورت بپذیرد، دانش‌جویان مراکز مختلف جهت آموزش و کارآموزی در پایگاه فراهم شده است. این رسالتی است که پایگاه از عهده آن به‌خوبی برآمده است. طبیعتاً این امکان صرفاً مختص به دانش‌جویان مرمت نبوده، بلکه کارشناسان سایر رشته‌ها هم از معسایرین، باستان‌شناسی، تاریخ، گردشگری و معماری از این فرصت بهره‌اند. البته این به‌رهمندی دو طرفه بوده، چرا که پایگاه نیز از حضور ایشان به فراخور منتفع شده است.

حضور گروه‌های مختلف خارجی در مرمت بم چه دستاوردی برای ایران در بی داشته است؟ کشورهای آلمان، ایتالیا، فرانسه و ژاپن بیشترین همکاری را در پروژه‌های مرمتی و طرح‌های پژوهشی پایگاه بم داشته‌اند. پروژه مرمت و بهسازی لزه‌ای خانه سبستانی ارگ بم با همکاری دانشگاه درسدن آلمان مراحل نهایی خود را سپری می‌کند. پروژه مرمت و بهسازی لزه‌ای برج شماره یک حصار پیرامونی ارگ بم با همکاری پایگاه موسسه عالی مرمت ایتالیا در سال ۱۳۹۰ پایان یافته است. کارته فرانسه راه‌اندازی آزمایشگاه کنترل کیفیت مصالح را بر عهده داشته است. با کمک‌های انهدای دولت و مردم ژاپن پایگاه جهانی بم به لحاظ برخوردار از تجهیزات کارگاهی مجهزترین پایگاه کارگاهی مرمتی کشور است. هرچند سهم کشورهای خارجی در مرمت ارگ چیزی کمتر از یک‌درصد است، اما آنچه برای همکاران پایگاه حایز اهمیت به‌عنوان دستاورد مطرح است، حقیقتاً خود مرمت نیست، بلکه مسیر برنامه‌ریزی‌شده‌ای است که از ابتدا تا انتها برای این مهم مورد توجه قرار گرفته است.

اخبر اخباری مبنی بر عدم پرداخت حقوق کارگران منتشر شده که نگرانی‌هایی را در پی داشته است. مشکل عدم پرداخت به موقع حقوق در پایگاه‌های میراث فرهنگی ریشه در کجا دارد؟

پرداخت به موقع حقوق پرسنل مستلزم تخصیص به‌موقع و به اندازه اعتبارات است. دولت و مردم ژاپن بیشترین تعداد پرسنل برخوردار از تجهیزات کارگاهی مجهزترین پایگاه کارگاهی مرمتی کشور است. هرچند سهم کشورهای خارجی در مرمت ارگ چیزی کمتر از یک‌درصد است، اما آنچه برای همکاران پایگاه حایز اهمیت به‌عنوان دستاورد مطرح است، حقیقتاً خود مرمت نیست، بلکه مسیر برنامه‌ریزی‌شده‌ای است که از ابتدا تا انتها برای این مهم مورد توجه قرار گرفته است.

شهر طیس شهری بود با بناهای تاریخی فراوان و میراث فرهنگی متنوع که در آن زلزله کاملاً از بین رفت و عملاً در اثر زلزله طیس چیزی از شهر باقی نماند. پسوند «گلشن» که به خاطر باغ گلشن به طیس می‌دادند به نشانه‌ای برای جهت‌یابی بدل شده بود. بازماندگان باید ابتدا به باغ گلشن می‌رفتند تا از نظر جغرافیایی خودشان را توجیه کنند و بداندند که به کدام سمت بروند. شهر طیس در مدت حدود سه‌سال با سازی شد ولی شهری که امروز به‌عنوان طیس در قلب کویر مرکزی ایران وجود دارد، نسبتی با طیس زیبای تاریخی قبل از زلزله ندارد. شهری است مثل همه شهرها و حاشیه شهرهای تازه‌ساز و اغلب بی‌هویت ایران.

در زلزله بوین زهرا در سال ۱۳۸۱، برج‌های مشهور خرقان آسیب قابل توجهی دیدند. با توجه به وضع مناسبی که دو برج تا پیش از این داشتند می‌توان گفت که این زلزله یکی از قوی‌ترین زلزله‌های این منطقه در ۶۰۰ سال اخیر بوده است. بدین ترتیب می‌بینیم که ایران همواره از کانون حوادث و رخدادهایی است که هر لحظه می‌تواند آثار مسارا به کام نابودی و نیستی بکشد، البته اگر پیش از آن خود ما به‌دست خویشتن آنها را از بین نبرده باشیم! پس شاید لزوم حفاظت و صیانت از میراث فرهنگی و تاریخی‌مان، بیش از پیش حس شود.

گفت‌وگو با «فشین ابراهیمی»، مدیر پایگاه میراث جهانی بم و منظر فرهنگی آن
در پی احیای عظمت و شکوه هزاره‌های بم

بیمنا

داخلی و خارجی، نه تنها در تعدادی از پروژه‌های مرمتی و پژوهشی مشارکت داشته‌اند، بلکه امکان حضور تعداد قابل توجهی از کارشناسان و دانشجویان مراکز مختلف جهت آموزش و کارآموزی در پایگاه فراهم شده است. این رسالتی است که پایگاه از عهده آن به‌خوبی برآمده است. طبیعتاً این امکان صرفاً مختص به دانش‌جویان مرمت نبوده، بلکه کارشناسان سایر رشته‌ها هم از معسایرین، باستان‌شناسی، تاریخ، گردشگری و معماری از این فرصت بهره‌اند. البته این به‌رهمندی دو طرفه بوده، چرا که پایگاه نیز از حضور ایشان به فراخور منتفع شده است.

حضور گروه‌های مختلف خارجی در مرمت بم چه دستاوردی برای ایران در بی داشته است؟ کشورهای آلمان، ایتالیا، فرانسه و ژاپن بیشترین همکاری را در پروژه‌های مرمتی و طرح‌های پژوهشی پایگاه بم داشته‌اند. پروژه مرمت و بهسازی لزه‌ای خانه سبستانی ارگ بم با همکاری دانشگاه درسدن آلمان مراحل نهایی خود را سپری می‌کند. پروژه مرمت و بهسازی لزه‌ای برج شماره یک حصار پیرامونی ارگ بم با همکاری پایگاه موسسه عالی مرمت ایتالیا در سال ۱۳۹۰ پایان یافته است. کارته فرانسه راه‌اندازی آزمایشگاه کنترل کیفیت مصالح را بر عهده داشته است. با کمک‌های انهدای دولت و مردم ژاپن پایگاه جهانی بم به لحاظ برخوردار از تجهیزات کارگاهی مجهزترین پایگاه کارگاهی مرمتی کشور است. هرچند سهم کشورهای خارجی در مرمت ارگ چیزی کمتر از یک‌درصد است، اما آنچه برای همکاران پایگاه حایز اهمیت به‌عنوان دستاورد مطرح است، حقیقتاً خود مرمت نیست، بلکه مسیر برنامه‌ریزی‌شده‌ای است که از ابتدا تا انتها برای این مهم مورد توجه قرار گرفته است.

اخبر اخباری مبنی بر عدم پرداخت حقوق کارگران منتشر شده که نگرانی‌هایی را در پی داشته است. مشکل عدم پرداخت به موقع حقوق در پایگاه‌های میراث فرهنگی ریشه در کجا دارد؟

پرداخت به موقع حقوق پرسنل مستلزم تخصیص به‌موقع و به اندازه اعتبارات است. دولت و مردم ژاپن بیشترین تعداد پرسنل برخوردار از تجهیزات کارگاهی مجهزترین پایگاه کارگاهی مرمتی کشور است. هرچند سهم کشورهای خارجی در مرمت ارگ چیزی کمتر از یک‌درصد است، اما آنچه برای همکاران پایگاه حایز اهمیت به‌عنوان دستاورد مطرح است، حقیقتاً خود مرمت نیست، بلکه مسیر برنامه‌ریزی‌شده‌ای است که از ابتدا تا انتها برای این مهم مورد توجه قرار گرفته است.

شهر طیس شهری بود با بناهای تاریخی فراوان و میراث فرهنگی متنوع که در آن زلزله کاملاً از بین رفت و عملاً در اثر زلزله طیس چیزی از شهر باقی نماند. پسوند «گلشن» که به خاطر باغ گلشن به طیس می‌دادند به نشانه‌ای برای جهت‌یابی بدل شده بود. بازماندگان باید ابتدا به باغ گلشن می‌رفتند تا از نظر جغرافیایی خودشان را توجیه کنند و بداندند که به کدام سمت بروند. شهر طیس در مدت حدود سه‌سال با سازی شد ولی شهری که امروز به‌عنوان طیس در قلب کویر مرکزی ایران وجود دارد، نسبتی با طیس زیبای تاریخی قبل از زلزله ندارد. شهری است مثل همه شهرها و حاشیه شهرهای تازه‌ساز و اغلب بی‌هویت ایران.

در زلزله بوین زهرا در سال ۱۳۸۱، برج‌های مشهور خرقان آسیب قابل توجهی دیدند. با توجه به وضع مناسبی که دو برج تا پیش از این داشتند می‌توان گفت که این زلزله یکی از قوی‌ترین زلزله‌های این منطقه در ۶۰۰ سال اخیر بوده است. بدین ترتیب می‌بینیم که ایران همواره از کانون حوادث و رخدادهایی است که هر لحظه می‌تواند آثار مسارا به کام نابودی و نیستی بکشد، البته اگر پیش از آن خود ما به‌دست خویشتن آنها را از بین نبرده باشیم! پس شاید لزوم حفاظت و صیانت از میراث فرهنگی و تاریخی‌مان، بیش از پیش حس شود.

معماری دور کند. **آیا پس از گذشت ۱۳ سال از حادثه بم، درس‌های این اتفاق به بهبود عملکرد ما در برخورد با ساختارهای تاریخی‌مان منجر شده است؟**

امیدوارم این طور بوده باشد. من در جریان سایر پروژه‌ها نیستم که بتوانم قضاوت کنم و اندازه این تاثیر گذاری را محک بزنم. آگاهی من عمدتاً مختص به منطقه بم است. اما واقعیت این است که ما خیلی زود داغ می‌شویم و تا بخوابیم عبرت بگیریم. فراموش می‌کنیم. این فراموشی با ما است تا زلزله بعدی.

از نحوه تخصیص بودجه و پرداخت هزینه به این پروژه تا چه میزان رضایت دارید؟

پایگاه با در محل اعتبارات ملی سازمان میراث فرهنگی کشور تعدیه می‌شود و سازمان همواره در تأمین اعتبارات مورد نیاز این پایگاه، اهتمام ویژه داشته است. پایگاه میراث جهانی بم و منظر فرهنگی آن به دلیل گستردگی اقدامات حفاظتی و مرمتی و وسعت محدوده میراث جهانی که بالغ بر ۲۳ هزار هکتار است و وسیع‌ترین سایت میراث جهانی کشور شناخته می‌شود، نیازمند است. سازمان میراث فرهنگی کشور در طول سال‌های اخیر تمامی اعتبارات مورد نیاز این پایگاه را تأمین کرده است.

آیا پروژه ارگ بم امکان مشارکت، آموزش و کارآموزی را برای جامعه دانشگاهی مرمت ایران فراهم کرده است؟ پس از زلزله، تیم‌های مختلف دانشگاهی اعم از

باتوجه به حضور مستمر و مداوم شما در سال‌های گذشته در پایگاه میراث جهانی بم، بر پیش و پس از زلزله چگونه ارزیابی می‌کنید؟

طبیعتاً چیزهایی در آن زمان داشتیم که اکنون نداریم و چیزهایی الان داریم که آن زمان نداشتیم. این امر باید از منظرهای مختلفی بررسی شود، نه صرفاً از منظر تاریخی و میراثی. هرچند ما دیگر مانند گذشته بافت تاریخی منسجمی نداریم و تک‌بناهای تاریخی ما در یک بافت کرده‌اند، ولی در سایه شناختی که در پی مطالعات گسترده به‌دست آورده‌ایم، اکنون همین منابع میراثی‌مان را بهتر درک می‌کنیم. زلزله با وجود خسارات و تلفات فراوانی که به دنبال داشت، توجه همگان را به بم و منظر فرهنگی آن جلب کرد. تا قبل از زلزله همه داشته‌های فرهنگی این خطه در ارگ بم خلاصه می‌شد. آن هم با اطلاعاتی مبهم و بر پایه تخیلات و تصورات. اما اکنون با منابع میراثی عظیم و شناخته‌شده‌ای مواجهیم که سرمایه دایمی برای این شهر خواهد بود.

زلزله بسم چه درس‌هایی برای جامعه مرمت ایران به ارمان آورد؟

این درس که ما باید زودتر از طبیعت دست‌به‌کار شویم. این درس که مستندسازی درست قدرتی می‌تواند اهمیت داشته باشد. این درس که رفتار حفاظتی ما به‌ویژه در محوطه‌های خشتی و گلی قدری باید سنجیده باشد. این درس که حفاظت آن نیست که همگان به یکباره احساس کنند که به‌طور خدادادی قریحه و استعداد حفاظتی دارند! این درس که تب

زلزله و گرایش احساسی به بحث مقاوم‌سازی در محوطه‌های خشتی نباید ما را از توجه به واقعیت‌های موجود در این دسته از مصنوعات

علی غرضی | پنجمین روز دی‌ماه ۱۳ سال پیش، یادآور فاجعه‌ای انسانی است که در پی آن هزاران نفر در زیر آوارهای سهمگین ناشی از زلزله جان باختند و ارگ باستانی بم نیز ویران و به تلی از خاک بدل شد. تنها کسی که در بیرون از شهر بم و در میان سکوت و خلوت هزاره‌های تاریخی شب را سپری می‌کرد و توانست از این حادثه مهیب جان سالم به‌در ببرد، مدیر کنونی این محوطه تاریخی است. «فشین ابراهیمی»، دانش‌آمخته مرمت دانشگاه هنر اصفهان و دانشجوی دکتری این رشته در همان دانشگاه است. وی که عضو هیأت علمی پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی کشور است، اکنون مکان مدیریت وسیع‌ترین سایت میراث جهانی ایران را در دست دارد. او شاید به دلیل دینی که به ارگ بم در وجود خود احساس می‌کند، امروز بیش از هر کس دیگری با پوست و گوشت خویش درد ویرانی این یادگار گذشتگان را درک می‌کند. کسی که از نخستین ساعات زلزله در ساعت ۵:۳۰ صبح به‌مدت ۱۰ ساعت در زیر آوار مانده بود و حدود ساعت ۱۵:۳۰ با آسیب و جراحات فراوان از زیر خوارها خاک که سال‌ها برای ماندگاری و حفاظت از آنها تلاش کرده بود، بیرون آورده شد. او امروز نیز این رسالت را فراموش نکرده است و همچنان با وجود خاطره دهشتناک زلزله، به وظیفه حراست و پاسداری از میراث نیاکان خویش ادامه می‌دهد. به بهانه سیزدهمین سالروز زمین‌لرزه بم گفت‌وگو کوتاهی با او انجام دادیم و از وی وضع امروز «بم» را جویا شدیم.

از منظر شخصی چه نسبتی میان نجات یافتن شما از زلزله بم و مدیریت کنونی این سایت وجود دارد؟

برای من روز ۸۲/۱۰/۵ همدان مفهومی را دارد که ۵۱/۴/۱۳، تولد یک فرد مجدد و یک فرصت مجدد. این که دوباره مدیریت این محوطه تاریخی به من محول شد می‌تواند ادای دینی باشد که هر چه در توان دارم برای احیای عظمت و شکوه این اثر ارزشمند صرف کنم. ارگ می‌توانست محلی برای پایان زندگی من باشد، اما اکنون جایی است که به آن می‌پالم.

بررسی لزوم حفاظت از میراث فرهنگی در برابر زمین‌لرزه‌ها

سرزمین زلزله‌خیز

| علی رنگبجان | عضو هیأت علمی دانشکده مرمت دانشگاه سمنان |

دوباره بنیان شده است. شهر بزرگ و پرآوازه نیشابور که در اواسط قرن ششم هجری در نتیجه جنگ داخلی و نیز هجوم غزها با انهدام روبه‌رو و در مقیاس کوچکتری بازسازی شد، این بار به وسیله مغول‌ها در سال ۶۱۸ هجری ویران شد. این شهر مجدداً ساخته شد و باز زلزله سال ۶۶۶ هجری آن را به ویرانی کشاند. زلزله مجدداً شهر را در سال ۸۰۸ هجری تاراج کرد. در محلی که از محل اصلی تا حدی فاصله داشت، ویران کرد. تنها بعد از همه این ویرانی‌ها و تغییر محل‌ها بود که شهر فعلی نیشابور در محل فعلی ساخته شد.

در زلزله سال ۱۱۵۸ خورشیدی آسیب فراوانی به مسجد کبود تبریز وارد آمد و در اثر این زلزله گنبدهای مسجد فرو ریخت. خرابه‌های مسجد برای بیش از ۱۵۰ سال بدون تعمیر باقی ماند تا آن که در سال ۱۳۱۸ شمست به منظور حفاظت و بازسازی بخش‌های باقی‌مانده شامل طاق‌ها و پایه‌ها آغاز شد و در سال ۱۳۵۷ کارهای ساختمانی آن به اتمام رسید. بازسازی گنبد اصلی و گنبد کوچک با طراحی و استادکاری مرحوم استاد محمدرضا معماران بنام انجام شد. زلزله‌های فراوان بارها لار را ویران کرده است که از ۷۰۰ سال پیش تاکنون در تاریخ ثبت شده است. تقریباً هر ۴۵ تا ۹۰ سال یک بار لار ویران شده است. زلزله قبلی در ۴ اردیبهشت ۱۳۳۹ در ۶/۷ ریشتر رخ داده است و ۴۵۰ نفر در لار، کشته شدند و آثار تاریخی بسیاری برای باقی‌مانده شامل طاق‌ها و پایه‌ها آغاز شد و در سال ۱۳۵۷ کارهای ساختمانی آن به اتمام رسید. زلزله ۲۵ شهریور ۱۳۵۷ طیس در نوع خود بی‌نظیرترین و شدیدترین زلزله ایران در چند قرن اخیر با شدت ۷/۸ ریشتر بود که شهری استراتژیک در طول تاریخ با قدمت بسیار از

پنجم دی‌ماه ۱۳۲۸ در حادثه‌ای مهیب و ویرانگر که تنها بین ۱۰ تا ۱۳ ثانیه به‌طول انجامید، علاوه بر تلفات جانی و خسارات مادی فراوان، بیش از ۸۰ درصد ارگ تاریخی بم که بیش از ۵۰۰ سال از گزنده باد و باران و حوادث جان به‌در برده بود، ویران شد.

قرارگیری فلات ایران بر کرمنند زلزله‌چالشی است که علاوه بر فجاج انسانی، هر لحظه آثار تاریخی کشور را تهدید می‌کند و همان گونه که در گذشته بسیاری از آثار تاریخی بر اثر این حادثه طبیعی از بین رفته یا به‌طور جدی آسیب دیده‌اند اگر تدبیری نیندیشیم حوادثی شبیه آنچه در بم اتفاق افتاد، با‌هم رخ می‌دهد. ترس از زلزله در بیش از ۹۰ درصد سرزمین ایران بسیار جدی و اجتناب‌ناپذیر است. نگاهی به تاریخ این اتفاق مخرب در ایران نشان می‌دهد که وقوع حوادث مشابه بسیار محتمل و ممکن است.

گرچه زمین‌لرزه و دوبر و منجیل و زمین‌لرزه بم از بزرگترین و مخرب‌ترین زمین‌لرزه‌های ایران در چند دهه اخیر است اما تاریخی این سرزمین پر از حوادثی است که منجر به تخریب و ویرانی‌های گسترده شده و آثار پیشینینان را محو و نابود کرده است. چه بلایای طبیعی همچون زلزله، سیل و آتش‌سوزی و چه ویرانگری‌های انسانی مانند جنگ‌ها و سوداگری‌ها. در عهد سلوکیان، در شهری زلزله‌ای شدید روی داد. شهر بر اثر این زلزله ویران شد و سلوکوس اول (بین سال‌های ۳۱۲ تا ۲۸۰ قبل از میلاد) شهر را دوباره ساخت و نام زادگاه خود او پس را بر آن نهاد. به همین خاطر در دوران سلوکیان از شهری به نام اورپس در تاریخ یاد می‌شود. شهر نیشابور بارها توسط زلزله‌ها و جنگ‌ها در طول تاریخ نابود